

ПРИРОДНІ Й СОЦІАЛЬНІ ДОМІНАНТИ ЕКОЛІНГВІСТИЧНОГО МОДУСУ**Корольов І. Р.***доктор філологічних наук, професор,**професор кафедри полоністики**Навчально-науковий інститут філології**Київського національного університету імені Тараса Шевченка**бульв. Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна**orcid.org/0000-0003-0436-5923**igor.korolyov@knu.ua***Ключові слова:**

еколінгвістичний модус, мовна свідомість, дискурсивний простір, природні домінанти, соціальні домінанти, когнітивно-семіотична структура.

У статті запропоноване нове для філософії мови поняття еколінгвістичного модусу, яке розглядається з позицій його онтологічного, гносеологічного та епістемічного статусів. У такому ракурсі еколінгвістичний модус розуміється як когнітивно-семіотична структура мовної свідомості індивіда, що сформована відношеннями її природних і соціальних домінант та функціонує в конкретному дискурсивному просторі. З огляду на подальшу динаміку глобалізаційних процесів і мультикультуралізму в гуманітаристиці загалом і лінгвістиці зокрема, у статті формулюється платформа для виявлення, систематизації, параметризації та моделювання тих природних і соціальних домінант мови, мовлення й дискурсу, які передусім сприяють розвитку й безпеці національної мови, а також забезпечують становлення, збереження і захист лінгвокультурної ідентичності та самоідентифікації. Окрему увагу приділено кореляції природних і соціальних домінант мови, мовлення й дискурсу як формантів еколінгвістичних модусів, що функціують і розвиваються в полікультурному континуумі в багатовимірному взаємозв'язку із довкіллям і навколишнім середовищем (оточенням, суспільством). Відповідне їхнє співвідношення пов'язане як із біологічними (природними) властивостями, що, як правило, є універсальними для людства / *homo sapiens*, так і з набутими упродовж історичного розвитку специфічними соціальними домінантами, які й впливають на становлення, формування, регулювання, збереження та захист конкретної національної комунікативної культури.

NATURAL AND SOCIAL DOMINANTS OF THE ECOLINGUISTIC MODE

Korolyov I. R.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Polish Studies
Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Taras Shevchenko Blvd, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0436-5923
igor.korolyov@knu.ua*

Key words: *ecolinguistic mode, language consciousness, discursive space, natural dominants, social dominants, cognitive and semiotic structure.*

From the standpoint of the philosophy of language the article introduces a new concept of ecolinguistic mode. The latter is considered in its ontological, gnoseological, and epistemic facets. Ecolinguistic mode is a cognitive and semiotic structure of the individual language consciousness being formed in the links of its natural and social dominants that function in a specific discursive space. Considering development of globalization processes, as well as multiculturalism in humanities in general and linguistics in particular, the article establishes a platform to reveal, systemize, parametrize, and model the natural and social linguistic dominants fostering development and security of a national language. Moreover, such dominants ensure establishment, safeguarding, and protection of cultural linguistic identity and self-identification. Special focus is put on correlation of natural and social dominants of language, speech, and discourse as formants of ecolinguistic modes operating and evolving in polycultural continuum in their multifaceted interconnection with environment (surroundings, society). Their correspondent correlation is associated with both biological (natural) properties, which are, as a rule of a universal character for the humankind / homo sapiens, and specific social dominants acquired due to historical development. In their turn, these are the latter that influence establishment, formation, regulation, safeguarding and protection of specific national communicative culture.

Постановка проблеми. Сучасний глобалізований світ із потужною інформатизацією усіх сфер життя зумовлює стрімкий процес трансформації або інтеграції національних дискурсивних просторів у полікультурні. Проблематика еколінгвістики, спираючись на концепцію Джона Венделя, заснована на складній мережі відношень, які існують між навколишнім середовищем, мовами та їхніми носіями [27, с. 51], де «навколишнє середовище» в нашому розумінні передбачає модусу організацію природних (біологічних) та соціальних доміант. Відповідний підхід генерує розробку положень таких нових для мовознавства напрямів, як лінгвоекотологія мови (як державної), екологія перекладу, екологічна дискурсологія, екологічна прагмалінгвістика, екологічна лінгвокультурологія тощо, пов'язаних із процесами й механізмами функціонування термінологічного апарату екології у мовознавчій площині, як-от: *мовна / мовленнєва екосистема, екосвідомість,*

мовне / мовленнєве екосередовище / екододкілля, екологічний портрет мови тощо.

У цьому ракурсі до проблематики еколінгвістики спостерігається активний дослідницький інтерес із боку представників різних наукових напрямів – біологів і екологів (Л. Л. Каваллі-Сфорца), мовознавців (А. Філл, М. Халлідей, Е. Гауген, П. Мюльхойслер, Р. Філіпсон, Т. Скунтаб-Кангас, О. Морозова), психологів і педагогів (Дж. Гібсон, Р. Кан), соціологів і філософів (А. Дренгсон, Д. Теодорсон), антропологів, культурологів і фахівців із соціальних комунікацій (М. Сводеш, Г. Гаарман, М. Маклуен, Н. Постман) та ін.

Мета статті сфокусована на встановленні кореляції природних (біологічних) і соціальних доміант еколінгвістичного модусу в мовній свідомості індивіда, зокрема на характеристиці їхнього онтологічного, гносеологічного та епістемічного статусів. У контексті подальшої динаміки

глобалізаційних процесів і мультикультуралізму в гуманітаристиці загалом і лінгвістиці зокрема актуалізовані **завдання** щодо виявлення, систематизації, параметризації та моделювання тих природних і соціальних доміант мови, мовлення й дискурсу, які передусім сприяють розвитку й безпеці національної мови, а також забезпечують становлення, збереження і захист лінгвокультурної ідентичності та самоідентифікації.

Актуальність теми статті зумовлена поширенням світоглядної синергетичної парадигми сучасного гуманітарного знання, зокрема й мовознавства, а також пов'язана із запровадженням у науковий обіг поняття еколінгвістичного модусу, сформованого природними й соціальними доміантами мови і мовлення. Відповідний ракурс дослідження має вагоме теоретико-практичне значення, оскільки допомагає із розробкою системи лінгвоекологічної безпеки, спрямованої на різновекторну охорону та розбудову національної мови, зокрема її чистоту, правильність, цілісність і послідовність у виконанні основних функцій, а також на її іміджеву популяризацію й престижність використання в усіх сферах життєдіяльності соціуму.

Натомість прикладний характер має насамперед проблема екології мовлення й дискурсу (екологічності текстів, мовленнєвої поведінки тощо) національного комунікативного простору в контексті полікультурного європейського / світового континууму, розв'язання якої у комплексних і спеціальних розвідках дозволить уникнути «лінгвоекологічного лиха» (Д. Лихачов, Ш. Кармакар) та убезпечити від проявів мовленнєвої агресії й антикультури.

Гіпотеза пропонованого дослідження полягає в тому, що існують універсальні та специфічні для кожної етнокультури еколінгвістичні модуси комунікативного простору, репрезентовані природними й соціальними доміантами мовної свідомості, що функціонують і розвиваються в європейському / світовому полікультурному континуумі в багатовимірному взаємозв'язку із довкіллям і середовищем (оточенням, суспільством). Їхня генеза пов'язана як із біологічними властивостями, що, як правило, є універсальними для людства / *homo sapiens*, так і з набутими упродовж історичного розвитку специфічними соціальними доміантами, які й впливають на становлення, захист і збереження ідентичності етносу та на лінгвокультурну самоідентифікацію кожного його представника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поява в 70-х роках ХХ століття такого міждисциплінарного напрямку, як еколінгвістика [9], надала нових імпульсів власне прикладному аспекту гуманітаристики загалом і лінгвістики

зокрема, адже розширила методологічно-методичну площину дослідницьких візій шляхом цілеспрямованого налагодження трансферу знань і технологій між гуманітарними (лінгвістикою, літературознавством, філософією та ін.) та природничими (екологією, біологією, математикою тощо) науками.

Визначальним для подальшого розвитку еколінгвістичних / лінгвоекологічних студій як окремого наукового напрямку стало визначення мовної екології, запропоноване Ейнаром Гаугеном: «Екологію мови можна визначити як дослідження взаємодій між будь-якою мовою та її середовищем. Визначення навколишнього середовища може скерувати думку передусім до референтного світу, індексом якого є мова. Проте це середовище не мови, а її лексики та граматики. Справжнім середовищем існування мови є суспільство, яке використовує її як один зі своїх кодів. Мова існує лише в свідомості її користувачів і функціонує лише у їхньому зв'язку один з одним і з природою, тобто з соціальним і природним оточенням. Таким чином, частина її екології має психологічний характер: її взаємодія з іншими мовами в свідомості дво- та багатомовних носіїв. Інша частина екології мови має суспільну сутність: її відношення із соціумом, у якому вона функціонує як засіб спілкування. Екологія мови визначається насамперед людьми, які її вивчають, використовують і передають іншим» [9, с. 32]. Гносеологічний статус екології мови пов'язаний з явищем «біолінгвістичної різноманітності» (*biolinguistic diversity*), що актуалізує питання збереження мов меншин в епоху глобалізації [2; 25].

Ураховуючи відповідну локалізацію дослідницької думки на поєднанні біологічного (фізіологічного) та соціального складників, пропонуємо визначення еколінгвістичного модусу, під яким розуміємо утворену під впливом довкілля й середовища когнітивно-семіотичну структуру мовної / комунікативної екологічності представників певної лінгвокультури, що визначається природними й соціальними доміантами мови і мовлення та функціонує у конкретному дискурсивному просторі.

Відповідна дефініція загалом корелює із поглядом О. Морозової на еколінгвістику як міждисциплінарну галузь: «Еколінгвістика у найширшому розумінні може бути визначена як дисципліна, яка в дослідженні мови керується принципом екологізму, тобто фокусує увагу на відношеннях між природною мовою та середовищем її функціонування. Еколінгвістика вивчає стосунки між мовою людини та її життям у цілому; вона співвідносить мовні сутності з середовищем їх застосування, впливу якого вони зазнають і на яке, своєю чергою, впливають. Середовище тут розуміється гранично

широко – як все те, що будь-яким чином стосується мови. Провісниками еколінгвістики виступили Е. Сепір та В. фон Гумбольдт» [24, с. 258].

У предметних лінгвістичних розвідках дослідники часто розмежують різні гносеологічні й епістемічні ракурси взаємодії лінгвістики та екології, спираючись на запропоновану А. Філлом диференціацію таких наукових напрямів, як еколінгвістика (ecolinguistics), в якій інструментарій екології застосовується для аналізу мовних, мовленнєвих і дискурсивних явищ, та лінгвістична екологія (linguistic ecology), де мовознавчі методики залучаються до досліджень у галузі екології [5, с. 7].

Епістемічна площина еколінгвістики, що передбачає власний термінологічний апарат і інструментарій, до сьогодні перебуває в стадії становлення. Якщо базові специфічні термінопоняття на зразок *мовна / мовленнєва / дискурсивна екосистема, екосвідомість, мовне / мовленнєве / дискурсивне екосередовище / екодовкілля, екологічний портрет мови / мовленнєвої поведінки* тощо заповнили лакуну епістем, то в методичному плані комплекс пропонує методів і прийомів аналізу був запозичений з таких лінгвістичних дисциплін, які з'явилися раніше або ж розвивалися паралельно з еколінгвістикою (соціолінгвістика, психолінгвістика, культура мови, медіалінгвістика, термінознавство тощо). Введення в науковий дискурс поняття еколінгвістичного модулю дозволяє розширити епістемічний ресурс власне еколінгвістики як окремого гуманітарно-природничого напрямку, в якому окремі дослідники пропонують аналізувати «людину в мові», а не «мову в людині» [14; 21].

Поняття еколінгвістичного модулю з природною та соціальною його доміантними відповідає функційному підходу до явищ мови, мовлення й дискурсу М. Халлідея, в рамках якого ці об'єкти мовознавчого знання пов'язані з факторами біо-екології, довілля й оточення, досліджуються як живі системи, що перебувають у тісному взаємозв'язку з іншими живими системами – навколишнім природним середовищем і соціумом [8].

На відміну від іманентної лінгвістики та інших полідисциплінарних галузей мовознавчого знання, де мова розглядається як системно-структурне утворення, має знаковий статус і слугує кодом для комунікативного процесу, а мовлення аналізується переважно в аспекті його організації та ефективності, в еколінгвістиці базовими, на думку М. Гарнера, є такі принципи екологічної філософії, як холистичність, інтерактивність, динамічність і ситуативна обумовленість [7, с. 36], комплекс яких і передбачає гармонійний симбіоз і варіювання природних і соціальних доміант еколінгвістичного модулю.

Отже, традиційні акценти цієї гуманітарно-природничої наукової дисципліни зосереджені на відношеннях між лінгвістичним та біологічним різноманіттям [2], на різновекторному аналізі мовних / мовленнєвих / дискурсивних одиниць, характері і типах відношень між ними. Ураховуючи тенденції сучасного світу до екології життя загалом (екожитло, екопродукти, еконапої, еко-транспорт, ековідпочинок тощо), останнім часом дослідницька увага все більше зосереджується навколо природних доміант мови, мовлення і дискурсу як елементів еколінгвістичних модусів, з траєкторією в бік «біологічно орієнтованої когнітивної науки (когнітивної науки третього покоління), про що пише Стівен Дж. Каулі: «Беручи участь у мові, ми живемо в екології, яка спонукає нас стати людьми, якими ми є [...] Звичайно, щоб стати тим, ким ми є, ми спираємося на безперервні коливання фізики, наших тіл і біологічного світу: ми залежимо від динаміки живого. Відповідно, багато чого можна отримати від еколінгвістики, яка демонструє, як мова формує взаємовідносини між людьми та іншими живими об'єктами дійсності» [2, с. 60].

Таким чином, для поняття еколінгвістичного модулю як когнітивно-семіотичної структури мовної / комунікативної екосвідомості важливим є співвідношення та спільність функційного потенціалу доміант мови і мовлення, що власне відповідають за збереження й забезпечення екології дискурсивного простору / середовища / довілля та за безпеку національної мови.

Екологічне мислення формується передусім закономірним процесом екологізації наукового знання, відповідаючи біофізичним законам дійсності, оскільки мова є складником живого світу, координує людську діяльність і виявляється в матеріальних сутностях [2, с. 60]. У цьому контексті епістемічний ракурс вивчення природного й соціального еколінгвістичних модусів представлений різновекторною проблематикою, пов'язаною насамперед із розглядом актуальних питань мовної політики та мовної ситуації як загалом у країні, так і в окремих її регіонах в діахронії і синхронії (Б. Ажнюк, Л. Масенко, Г. Наєнко), територіальної й соціальної стратифікації мови, білінгвізмом, міжмовною інтерференцією (С. Гриценко). Варто зауважити, що в сучасному науково-дослідницькому просторі превалує саме соціальний еколінгвістичний модус, у рамках якого аналізуються особливості термінографії та ономастикону (О. Белей, О. Сербенська), вербалізації суспільних цінностей і національно-ціннісних орієнтирів (Г. Гаарман, П. Селігей, О. Семенець); конкретні аспекти риторики, стилістики та культури мови й мовлення, зокрема, в методиці викладання (А. Дерні, Я. Радевич-Винницький);

медіаекологія в контексті впливу медійних платформ на масову свідомість (Г. Маршал Маклюен, О. Материнська, Д. Сизонов); лінгвоекологічний характер різних типів дискурсу (О. Жихарева), а також «мови ворожнечі» в комунікативних просторах різних лінгвокультур (С. Жаботинська, Л. Компанцева, О. Снитко) тощо.

Природний еколінгвістичний модус, фокус якого передбачає розгляд людини в мові, фактично «розчинився» в акцентах на суспільній значущості мовних, мовленнєвих і дискурсивних констант, що можна пояснити тривалим домінуванням у лінгвістиці (як в іманентній «внутрішній», так і «зовнішній») принципів структуралізму, антропоцентризму, функціоналізму, дискурсоцентризму, експланаторності та експансіонізму. Натомість окрема спеціальна проблематика безпосередньо чи опосередковано пов'язана з біологічними домінантами мови і мовлення природного еколінгвістичного модусу. У цьому контексті слід передусім зазначити дослідження лінгвоекологічного характеру, предметом вивчення яких є фактор і функції мови у вирішенні проблем екології, навколишнього середовища, екологічний дискурс тощо [4; 8]. Особливості традиційної нематеріальної культури в тріаді *мова – екологія – довкілля* [6], а також проблеми ідентифікації когнітивно-семіотичних констант мовної / комунікативної свідомості представників різних лінгвокультур (І. Корольов, Л. ван Ліер, М. Халлідей) і формують дискурсивний простір певних етно-мовних континуумів, реалізуючись у природних і соціальних домінантах мови та мовлення як складниках еколінгвістичних модусів.

У сучасному наукознавстві пропонуються й такі трактування природного модусу екології мови, які відрізняються від біоморфного й інструментального підходів Е. Гаугена, що базуються насамперед на положеннях лінгвосеміотичної концепції взаємовідношень мови з природним і соціальним середовищем. Так, дослідницькі позиції С. Стефенса та Т. Ярвілехто спираються на біологію пізнання як теорію живих систем [21], розглядаючи екологічний статус мови (природні домінанти еколінгвістичного модусу – І. К.) як цілісну систему з акцентами на онтологічному і функційному ракурсах, в якій контроль за мовною / мовленнєвою / дискурсивною здатністю залежить від суб'єкта, який одночасно є «системою в дії» та «об'єктом, який виникає внаслідок цієї дії» [13, с. 116].

Акцент на природному еколінгвістичному модусі зумовлює розширення епістемічної площини цієї спеціальної галузі знання, що може впливати на гносеологічний аспект екології мови і мовлення в частині поняттєвого апарату та інструментарію, аж до зрушень у онтологічному

статусі, якщо мову розглядати в межах біоморфної метафори А. Шлейхера як «живий організм». У результаті домінування біологічного складника природного еколінгвістичного модусу виникають дослідницькі візії, які спонукають до формування нових міждисциплінарних (природничо-гуманітарних) наукових напрямів. Тут варто згадати про біолінгвістику, методологічний симбіоз якої базується на вченнях біології та еволюції мови (М. П'ятеллі-Пальмаріні), що розвивається на засадах біолінгвістичного підходу Н. Хомського та Е. Леннберга в рамках когнітивно-дискурсивної парадигми з визначальним вивченням внутрішніх ментальних станів на протигагу біхевіоризму, який орієнтувався на аналіз власне людської поведінки [1].

Власне природну домінанту еколінгвістичного модусу і продукує проблематика біолінгвістики, предметом вивчення якої, зокрема, є вплив мови не лише на певну етноспільноту і людину як її представника, а й на довкілля та середовище. Експериментальні дослідницькі пошуки окремих науковців обґрунтовують відповідний погляд, згідно з яким мовна екосистема базується на біологічній моделі [11; 21], в рамках якої «людина з погляду біології є мовним організмом» [14, с. 33]. Біосоціальну природу мовної здатності пов'язують із роллю мови в еволюційному розвитку людини як біологічного виду [3].

Відповідний локус взаємодії мови й навколишнього середовища можна розглядати відповідно до законів автопоезису (грец. *autopoeisis* – «самодобудовування») Умберто Р. Матурані і Франсиско Х. Варела, згідно з яким модель мови розуміють як когнітивну діяльність, засновану на взаємодіях, у результаті яких відбувається внесення модифікацій одного організму в поведінку іншого. Узгодженість і гармонія у відносинах і взаємодії між членами людської соціальної системи має місце за умов безперервного соціального навчання, що визначається їх власним соціальним (лінгвістичним) функціонуванням [23, с. 177].

Соціальний еколінгвістичний модус в умовах мультикультуралізму генерує транслінгвальний напрям еколінгвістики, пов'язаний з вивченням особливостей функціонування мов однієї культури в дискурсивному просторі іншої лінгвокультури. Розмірковуючи про цілісність мовної екосистеми [25], дослідник Ш. Кармакар пропонує власну концепцію еколінгвістичного модусу мовної свідомості, сформованого природними і соціальними домінантами: «Мова складається з безлічі екологічних факторів навколишнього середовища, включаючи відношення між мовою та діалектами, мовою та її користувачем, сферою використання, відношеннями, політикою, характеристиками та внутрішньою мовою. Сукупність від-

ношень між усіма великими та малими мовами світу, які існують або потенційно доповнюють одна одну, становить екологічне середовище людської мови. Баланс цього середовища заснований на природному існуванні, рівному контакті та взаємодії всіх мов. Цілісність або фрагментація мовної екосистеми завжди була важливою темою досліджень у галузі екології» [15, с. 61]. Мова є засобом трансляції культури в межах дискурсивного простору представників як однієї, так і різних лінгвокультур, що забезпечує реалізацію принципу кооперативності в їхній комунікативній поведінці та взаємодії [16]. У цьому контексті варто відзначити синергію природних і соціальних домінант еколінгвістичного модусу, що продукує вагомий комунікативно-прагматичний потенціал мови, мовлення й дискурсу як явищ їхньої імплементації.

Кореляція природних й соціальних домінант еколінгвістичних модусів певною мірою зумовлює «розчинення первинності» будь-якого з них, що унеможлиблює виокремлення так званої детермінанти екології мови, мовлення й дискурсу. Відповідна їхня взаємозалежність у контексті збереження не лише природного / біологічного довкілля, але й екології лінгвокультурного середовища зумовлена еколінгвістичним модусом мовної свідомості.

Отже, природні та соціальні домінанти еколінгвістичних модусів відображені у знаках мовної / комунікативної екосвідомості представників конкретної лінгвокультури – термінопоняттях, діалектах, концептах, історичних текстах, дискурсивних практиках тощо, які, з одного боку, семіотизуються під впливом соціуму й довкілля (у сучасному європейському контексті – полікультурного), а з іншого – формують дискурсивний простір певної епохи, виступаючи індикатором мовно-культурної самоідентифікації та впливаючи на збереження національної ідентичності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Еколінгвістика як самостійний науковий гуманітарно-природничий напрям зі сформованим натеper термінологічним апаратом і виробленим інструментарієм фактично успадкувала від філософії мови проблему співвідношення природного та соціального. Ураховуючи потужну традицію дослідження окремих аспектів, пов'язаних із проблемами екології мови та мовлення, можна підсумувати, що в сучасному глобалізованому полікультурному континуумі симбіоз природничого та гуманітарного знання, ґрунтуючись на психолого-фізіологічному й ідеологічно-світоглядному складниках, власне й стає рушійною силою цивілізаційного розвитку.

Відповідно, беззаперечною є необхідність морально-інтелектуальної еволюції людства у

XXI столітті як єдиного можливого шляху для гармонійної моно- і міжкультурної комунікативної діяльності, що базується на принципі кооперативності, та для забезпечення національних мов і культур, дискурсивних просторів від глобалізаційних загроз водночас. У такому комплексному підході заявлена проблема динаміки природних і соціальних домінант еколінгвістичних модусів формує предметну галузь у теоретичній і прикладній лінгвістиці та загалом у гуманітарному наукознавстві, зорієнтованому на вивчення значущих соціокультурних ідей для людства – гуманізму, еволюції, тісного зв'язку людини з природою і довкіллям, кооперативності в дискурсивному просторі [16; 17], прагнення до істини тощо.

В умовах полікультурного європейського / світового континууму моделювання еколінгвістичних модусів, репрезентованих природними й соціальними домінантами мови і мовлення певного дискурсивного простору, не лише сприятиме розвитку термінологічного апарату, методологічної бази та методики аналізу еколінгвістики як новітньої міждисциплінарної наукової галузі, а й створюватиме алгоритм формування екологічного портрету національної мови як індикатора лінгвокультурної ідентичності та самоідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chomsky, N. Three Factors in Language Design. *Linguistic Inquiry*, 36, 2005. P. 1–22. <https://doi.org/10.1162/0024389052993655>
2. Cowley S. J. Bio-ecology and language: a necessary unity. *Language Sciences*, 41(A), 2014. P. 60–70.
3. Deacon, T.W. The Symbolic Species: The co-evolution of language and the human brain. *W. W. Norton & Co.* 1997.
4. Fill Alwin. *Okolinguistik. Eine Einführung.* Tübingen: Narr. 1993.
5. Fill A. Ecolinguistics – State of the Art. *AAA: Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik*, 23(1), 1998. P. 3–16.
6. Fill A., Mühlhäusler. *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment.* Ed. by Alwin Fill and Peter Mühlhäusler. London, New York: Continuum. 2001.
7. Garner Mark. *Language: an ecological view.* Bern: Peter Lang AG, European Academic Publishers. 2004.
8. Halliday Michael A.K. New Ways of Meaning: The Challenge to Applied Linguistics, *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*; [Edited by A. Fill, P. Muhlhausler]. London, New York: Continuum, 2001. P. 175–202.
9. Haugen Einar. *The Ecology of Language: essays by Einar Haugen.* Selected and Introduced by

- Anwar S. Dil. Stanford, California: Stanford University Press. 1972.
10. Hawley Amos H. *Human Ecology: A Theory of Community Structure*. New York: The Ronald Press Co. 1950.
 11. Hodges B.H. Ecological pragmatics: Values, dialogical arrays, complexity and caring. *Pragmatics and Cognition*, 17(3), 2009. P. 628–652.
 12. Hornberger Nancy. Afterword: Ecology and ideology in multilingual classrooms. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 6(3&4), 2003. P. 296–302. <http://dx.doi.org/10.1080/13670050308667787>
 13. Järvillehto T. The Theory of the Organism-Environment System as a Basis of Experimental Work in Psychology. *Ecological Psychology*. 21(2), 2009. P. 112–120. <https://doi.org/10.1080/10407410902877066>
 14. Jennings R.E. & Thompson J.J. The biological centrality of talk. In: Kravchenko, A.V. (ed.), *Cognitive Dynamics in Linguistic Interactions*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012. P. 33–63.
 15. Karmakar S. Eco-Linguistics: the integrity and diversity of language systems, *Jadavpur Journal of Languages and Linguistics*, 4(1), 2020. P. 58–69.
 16. Korolyov I. Cognitive and communicative category of cooperativity: ontological and gnoseological status, *Logos*, 98, 2019. P. 83–93.
 17. Korolyov Igor, Domylyvska Liudmyla. Mentality and National Character as Semiotic Regulators of Communicative Behavior. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(1), 2020. P. 354–364.
 18. Korolyova Alla, Korolyov Igor. Standardization of the Formulas of Discursive Practice Farewell in the National Cooperative Communicative Behaviour. *Valoda: nožīme un forma II. Grammar and language standardization*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze (eds). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020. P. 77–92.
 19. Korolyov Igor. Ecolinguistic Modes: Natural and Social Dominants. *Logos*, 106, 2021. P. 100–108.
 20. Louis Jean Calvet. *Towards an Ecology of World Languages*, translated by Andrew Brown. Oxford: Polity Press. 2006.
 21. Maturana Humberto R. *Biology of Cognition, BCL Report 9.0. Urbana, IL: University of Illinois*. 1970.
 22. Maturana Humberto R. *Biology of language: The epistemology of reality, Psychology and Biology of Language and Thought*, G. Miller and E. Lenneberg (eds). New York: Academic Press, 1978. P. 28–62.
 23. Maturana U., Varela F. *Drevo poznanyia: byolohycheskye korny chelovecheskoho ponymanyia* [The Tree of Knowledge: The Biological Roots of Human Understanding]. Moskva: Prohress-Tradycyia. 2001.
 24. Морозова О.І. Екологічний підхід до аналізу неправдивих висловлень. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. Вип.55. С. 258–166.
 25. Mühlhäusler Peter. *Linguistic Ecology: Language Change and Linguistic Imperialism in the Pacific Region*. Routledge. 1996.
 26. Nettle D., Romaine S. *Vanishing Voices: The Extinction of the World's Languages*. Oxford University Press. 2002.
 27. Wendel, J. N. «Notes on the ecology of language». *Bunkyo Gakuin University Academic Journal*, 5, 2005. P. 51–76.

REFERENCES

1. Chomsky, N. (2005). Three Factors in Language Design. *Linguistic Inquiry*, 36, 1–22. <https://doi.org/10.1162/0024389052993655>
2. Cowley S. J. (2014). Bio-ecology and language: a necessary unity. *Language Sciences*, 41(A), 60–70.
3. Deacon, T.W. (1997). *The Symbolic Species: The co-evolution of language and the human brain*. W. W. Norton & Co.
4. Fill Alwin. (1993). *Okolinguistik. Eine Einführung*. Tübingen: Narr.
5. Fill, A. (1998). Ecolinguistics – State of the Art. *AAA: Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik*, 23(1), 3–16.
6. Fill A., Mühlhäusler P. (2001). *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*. Ed. by Alwin Fill and Peter Mühlhäusler. London, New York: Continuum.
7. Garner Mark. (2004). *Language: an ecological view*. Bern: Peter Lang AG, European Academic Publishers.
8. Halliday Michael A.K. (2001). New Ways of Meaning: The Challenge to Applied Linguistics, *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*; [Edited by A. Fill, P. Muhlhausler]. London, New York: Continuum, 175–202.
9. Haugen Einar. (1972). *The Ecology of Language: essays by Einar Haugen*. Selected and Introduced by Anwar S. Dil. Stanford, California: Stanford University Press.
10. Hawley Amos H. (1950). *Human Ecology: A Theory of Community Structure*. New York: The Ronald Press Co.
11. Hodges B.H. (2009). Ecological pragmatics: Values, dialogical arrays, complexity and caring // *Pragmatics and Cognition*. 17(3), 628–652.
12. Hornberger Nancy. (2003). Afterword: Ecology and ideology in multilingual classrooms. *International Journal of Bilingual Education*

- and Bilingualism* 6(3&4), 296–302. <http://dx.doi.org/10.1080/13670050308667787>
13. Järvillehto T. (2009). The Theory of the Organism-Environment System as a Basis of Experimental Work in Psychology. *Ecological Psychology*. 21(2), 112–120. <https://doi.org/10.1080/10407410902877066>
 14. Jennings, R.E. & Thompson, J.J. (2012). The biological centrality of talk. In: Kravchenko, A.V. (ed.), *Cognitive Dynamics in Linguistic Interactions*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 33–63.
 15. Karmakar S. (2020). Eco-Linguistics: the integrity and diversity of language systems, *Jadavpur Journal of Languages and Linguistics* 4(1), 58–69.
 16. Korolyov I. (2019). Cognitive and communicative category of cooperativity: ontological and gnoseological status. *Logos* 98, 83–93.
 17. Korolyov Igor, Domylivska Liudmyla. (2020). Mentality and National Character as Semiotic Regulators of Communicative Behavior. *Journal of History Culture and Art Research* 9(1), 354–364.
 18. Korolyova Alla, Korolyov Igor. (2020). Standardization of the Formulas of Discursive Practice *Farewell* in the National Cooperative Communicative Behaviour. *Valoda: nozīme un forma II. Grammar and language standardization*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze (eds). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 77–92.
 19. Korolyov Igor. (2021). Ecolinguistic Modes: Natural and Social Dominants. *Logos* 106, 100–108.
 20. Louis Jean Calvet. (2006). *Towards an Ecology of World Languages*, translated by Andrew Brown. Oxford: Polity Press.
 21. Maturana Humberto R. (1970). Biology of Cognition, *BCL Report 9.0. Urbana, IL: University of Illinois*.
 22. Maturana Humberto R. (1978). Biology of language: The epistemology of reality, *Psychology and Biology of Language and Thought*, G. Miller and E. Lenneberg (eds). New York: Academic Press, pp. 28–62.
 23. Maturana U., Varela F. (2001). *Drevo poznanyia: byolohycheskye korny chelovecheskoho ponymanyia* [The Tree of Knowledge: The Biological Roots of Human Understanding]. Moskva: Prohress-Tradytsyia.
 24. Morozova O.I. (2015). Ekolohichniy pidkhid do analizu nepravdyvykh vysloven. Movni i kontseptualni kartyny svitu. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet», (55), 258–166 pp. [in Ukrainian]
 25. Mühlhäusler Peter. (1996). *Linguistic Ecology: Language Change and Linguistic Imperialism in the Pacific Region*. Routledge.
 26. Nettle D., Romaine S. (2002). *Vanishing Voices: The Extinction of the World's Languages*. Oxford University Press.
 27. Wendel, J. N. (2005). «Notes on the ecology of language». *Bunkyo Gakuin University Academic Journal* 5, 51–76.